

8 Πανελλήνιο ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Εκπαίδευση & Πολιτισμός
στον 21ο αιώνα

13-14 Μαΐου
2023

Πρακτικές για ένα ολοκληρωμένο σύστημα
πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης παιδιών προσφύγων στην Ελλάδα
Βασίλειος Καζάζης, vkazazis@gmail.com

ΣΚΟΠΟΣ
ΤΗΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ

Η παρουσίαση καλών
πρακτικών για τη βελτίωση
της πρωτοβάθμιας
εκπαίδευσης παιδιών
προσφύγων στην Ελλάδα

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΑ

- **Σύμβαση της Γενεύης** (Κεφάλαιον Ι. Γενικά Διατάξεις. «Καθορισμός του όρου πρόσφυξ». Άρθρον 1. Παρ.2, 1951)

Πρόσφυγας είναι ο καθένας που εξαιτίας δικαιολογημένου φόβου διώξεως λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξης ή πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται έξω από τη χώρα στην οποία είναι πολίτης και δεν μπορεί να εξασφαλίσει προστασία από τη χώρα του ή δεν το επιθυμεί λόγω του φόβου να επιστρέψει σε αυτή.

- **Συμπληρωματικό πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης (1967)**
- **Σύμβαση του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας** (Convention governing the specific aspects of refugee problems in Africa, Article 1: Definition of the term “Refugee”, 1969)

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

- **Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα**, (Οργανισμός, Ηνωμένων Εθνών, 1948)

Καθένας έχει δικαίωμα στην εκπαίδευση. Η εκπαίδευση πρέπει να παρέχεται δωρεάν, τουλάχιστον στη στοιχειώδη και βασική βαθμίδα της. Η στοιχειώδης εκπαίδευση είναι υποχρεωτική.

- **Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου**, (Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, 1952)

Κανείς δεν πρέπει να στερείται το δικαίωμα στην εκπαίδευση...

- **Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού**, (Οργανισμός, Ηνωμένων Εθνών, 1989)
- **Σύμβαση της Γενεύης** (Κεφάλαιον IV. Κοινωνική Πρόνοια. «Δημόσια Εκπαίδευσις». Άρθρον 22, 1951)

Αφομοίωσης

Ενσωμάτωσης

Πολυπολιτισμικό

Αντιρατσιστικό

Διαπολιτισμικό

ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Τάξεις Υποδοχής (Τ.Υ.) και Φροντιστηριακά Τμήματα (Φ.Τ.) (1983)

Ζώνες Εκπαιδευτικής Προτεραιότητας (Ζ.Ε.Π.) (2010)

Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ) (2016)

Συντονιστές Εκπαίδευσης Προσφύγων (Σ.Ε.Π.) (2016)

ΔΙΕΘΝΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

Καλές Πρακτικές Προτάσεις

ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Πως θα χωρέσουν, στην ίδια τάξη του δημοτικού:

- το αγοράκι απ' το Αφγανιστάν που έχει φοιτήσει στη χώρα του και έχει μεγάλη ευκολία στο γράψιμο, αλλά δε μιλάει καθόλου ελληνικά,
- το αγοράκι από τη Νιγηρία που δεν μπορεί να κρατήσει ούτε καν το μολύβι να τραβήξει μια γραμμή, αλλά μιλάει ελληνικά και καταλαβαίνει γιατί έχει περισσότερα χρόνια στην Ελλάδα,
- το κοριτσάκι από τη Σομαλία που πάει πρώτη φορά σχολείο στην Ελλάδα, δε μιλάει και δεν καταλαβαίνει ελληνικά και είναι πάρα πολύ κλειστός χαρακτήρας,
- το αγοράκι από τη Συρία με ιδιαίτερα επιθετική συμπεριφορά το οποίο όμως δε μιλάει ελληνικά ώστε να μπορέσει να βρεθεί μια λύση,
- το κοριτσάκι απ' το Ιράκ το οποίο ξέρει καλά αραβικά, αλλά της είναι πολύ δύσκολη η φωνολογική επίγνωση στα ελληνικά.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Προς ένα Αποκεντρωτικό Σύστημα

- Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα έχει συγκεντρωτικό χαρακτήρα,
- Όλες οι εκπαιδευτικές πολιτικές σχεδιάζονται και κατευθύνονται από το Υ.ΠΑΙ.Θ.
- Δεν λαμβάνονται υπόψη οι τοπικές ανάγκες διαφορετικών κοινωνικοοικονομικών περιοχών στις οποίες εδρεύουν τα σχολεία και κατ' επέκταση οι ιδιαίτερες ανάγκες των προσφύγων μαθητών.
- Παράδειγμα Σουηδίας – αποκεντρωτικό. Δεν υπάρχει ενιαία εκπαιδευτική και γλωσσική πολιτική για τα παιδιά των μεταναστών σε όλες τις περιοχές της χώρας.
- Παράδειγμα Γερμανίας, χωρισμένη σε αυτόνομα κρατίδια, τα οποία φέρουν την ευθύνη διαχείρισης των σχολείων. Πρέπει να συμφωνούν με τις βασικές αρχές του Υπουργείου Παιδείας.

Πρόταση: Το εκπαιδευτικό σύστημα της Ελλάδας πρέπει να είναι αποκεντρωτικό. Η αποκέντρωση θα γίνει τουλάχιστον σε επίπεδο περιφερειών. Το Υπουργείο Παιδείας θα έχει την κεντρική εποπτεία του.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Εκπαιδευτικά Μοντέλα

- Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα παρά τις προσπάθειες να υιοθετήσει το διαπολιτισμικό μοντέλο, δείχνει, να παραμένει ακόμα και τώρα αφομοιωτικό,
- Παράλληλο σχολικό σύστημα (Τουρκία)
- Πρόσβαση στην επαγγελματική εκπαίδευση (Γερμανία, Ολλανδία)
- Πρόσβαση σε όλα τα σχολικά επίπεδα (Σουηδία)
- Συμπεριληπτική εκπαίδευση. Όλοι οι μαθητές ενός σχολείου, ανεξάρτητα από τις διαφορές τους, είναι μέλη της σχολικής κοινότητας και μπορούν να αισθάνονται ότι ανήκουν ισότιμα σ' αυτήν (παράδειγμα Καναδού διευθυντή).
- Παράδειγμα Ελλήνων διευθυντών στις εγγραφές.

Πρόταση: Πρόσβαση μαθητών προσφύγων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, όπου και θα εφαρμόζεται το διαπολιτισμικό μοντέλο. Βάση του, ένα ασφαλές και συμπεριληπτικό σχολικό περιβάλλον, στο οποίο θα έχουν συμμετοχή όλοι και θα τους προσφέρει ποιοτική εκπαίδευση. Απαιτείται κατάργηση των ΔΥΕΠ και επέκταση του θεσμού των Τάξεων Υποδοχής σε όλα τα σχολεία της χώρας.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Εισαγωγή στο Εκπαιδευτικό Σύστημα

- Αντίστοιχες Τάξεις Υποδοχής στην Ολλανδία 1 χρόνο, στη Γερμανία 2 χρόνια.
- Στη Φινλανδία σχεδιάζεται ένα προσωπικό αναλυτικό πρόγραμμα μέσα στο πρώτο έτος, από δάσκαλο και οικογένεια. Στη Σουηδία, μέσα στους δύο μήνες από την άφιξη του μαθητή στο σχολείο, γίνεται χαρτογράφηση του γνωστικού του επιπέδου, και των δυνατοτήτων του, στη γλώσσα και στα μαθηματικά.
- Εκδηλώσεις καλωσορίσματος, Γερμανία, Ολλανδία, Σουηδία και Ιταλία.

Πρόταση:

- Με βάση το Σουηδικό μοντέλο:
 - σύντομη ένταξη στις κανονικές τάξεις, ανάλογα με γνωστικό επίπεδο,
 - πρόσθετη στήριξη,
 - Χαρτογράφηση γνωστικού επιπέδου από εξειδικευμένο προσωπικό με οικογένειά.
 - Όχι απαίτηση για πιστοποιητικά επιπέδου σπουδών.
- Διαδικασία καλωσορίσματος νεοεισερχομένων παιδιών προσφύγων.
- Δημιουργία ελεύθερα προσβάσιμης, πλατφόρμας, σε πολλές γλώσσες.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Η διδασκαλία της γλώσσας

Τα ελληνικά ως δεύτερη γλώσσα

- Πρέπει να προσαρμόζεται στις ανάγκες του κάθε μαθητή.
- Στις Τάξεις Υποδοχής με ξεχωριστό αναλυτικό πρόγραμμα και αντίστοιχα βιβλία.
- Εκπαιδευτικοί με ειδική εκπαίδευση στη διδασκαλία της γλώσσας ως δεύτερη.
- Μαθήματα ελληνικής γλώσσας για γονείς πρόσφυγες με την κατάθεση αίτησης ασύλου.

Η μητρική γλώσσα

- Σε όλα τα παιδιά πρόσφυγες, παράλληλα με την ελληνική,
- Τόνωση του ηθικού τους, διατήρηση της ταυτότητάς τους και για να νιώσουν ευπρόσδεκτα μέλη ενός νέου συνόλου που τους προσφέρει ασφάλεια και ελπίδα.
- Πρόσθεση ωρών στο πρωινό ωράριο, είτε το απόγευμα ως εξωδιδακτική δραστηριότητα.
- Εμπλουτισμός του εκπαιδευτικού υλικού από το Ι.Ε.Π, ενισχύοντας το υπάρχον και αναπτύσσοντας νέο, για χώρες προέλευσης στις οποίες δεν υπάρχει.
- Αξιοποίηση προσφύγων και μεταναστών εκπαιδευτικών.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Αναλυτικά προγράμματα και βιβλία

Πρόταση:

- Αναπροσαρμογή **αναλυτικών προγραμμάτων**.
- Δυνατότητες εναλλακτικών τρόπων μάθησης, συνυπολογίζοντας τα ψυχολογικά προβλήματα και το μετατραυματικό στρες των παιδιών προσφύγων.
- Επιμόρφωση εκπαιδευτικών στα Α.Π.
- Μεγάλη ευελιξία στην εφαρμογή τους, ανάλογα με τις ιδιαίτερες συνθήκες.
- Στα **σχολικά βιβλία** θα κυριαρχεί θεματολογία οικεία στους πρόσφυγες μαθητές, ώστε αυτοί να συνδέονται περισσότερο βιωματικά με την εκπαιδευτική διαδικασία.
- Απαλλαγμένα από στερεότυπα και προκαταλήψεις χωρίς να αλλοιώνονται παραδόσεις και ιστορικά γεγονότα.
- Αξιοποίηση εκπαιδευτικού υλικού Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

Μη Τυπική Εκπαίδευση

Πρόταση:

- Αυτή παρέχεται κατά βάση από Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις.
- Συστηματική εποπτεία και έλεγχος του έργου των Μ.Κ.Ο., από το Υπουργείο Παιδείας κεντρικά και τις αντίστοιχες υπηρεσίες των Περιφερειών στο νέο αποκεντρωτικό σύστημα.
- Στόχος είναι πρωτοποριακά προγράμματα και εκπαιδευτικές πρακτικές, που εφαρμόζονται από τις Μ.Κ.Ο., να υιοθετηθούν σταδιακά από την τυπική εκπαίδευση και όπου αυτό είναι αδύνατο, να λειτουργούν συνδυαστικά και παράλληλα με αυτήν.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Διορισμοί

- Στελέχωση μόνο από μόνιμους, έμπειρους και επιμορφωμένους εκπαιδευτικούς.
- Μορφή μοριοδότησης ή και επιδότησης για προσέλκυση του έμπειρου προσωπικού.
- Μητρώο εκπαιδευτικών με εμπειρία στη διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας και στη διαπολιτισμική εκπαίδευση, σύμφωνα με το Νορβηγικό σύστημα.
- Όταν ολοκληρωθεί η μετάβαση στο νέο σύστημα με Τ.Υ. σε όλα τα σχολεία, όλοι οι εκπαιδευτικοί, θα είναι σε θέση να αναλάβουν τάξεις με μαθητές πρόσφυγες.
- Για τη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας, θα εντοπιστούν πρόσφυγες με παιδαγωγική και διδακτική κατάρτιση, θα πιστοποιηθούν τα πτυχία τους και θα επιμορφωθούν, ώστε να προσληφθούν και να ενταχθούν ενεργά στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Θα έχουν και ρόλο του πολιτισμικού διαμεσολαβητή: συνδεδετικός κρίκος μεταξύ Ελλήνων εκπαιδευτικών και παιδιών για δημιουργία κλίματος οικειότητας και εμπιστοσύνης και μεταξύ σχολείου και κοινότητας των προσφύγων και τους γονείς.
- Ταυτόχρονα: μεταφραστές, διερμηνείς, πολιτισμικοί διαμεσολαβητές, βοηθοί εκπαιδευτικών και δάσκαλοι μητρικής γλώσσας.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Επιμόρφωση

Πρόταση:

Συστηματική, ουσιαστική και υποχρεωτική για όλους:

- Εκπαιδευτικούς,
- Στελέχη της εκπαίδευσης (διευθυντές σχολείων, σχολικοί σύμβουλοι, περιφερειακοί διευθυντές, κ.λπ.).

Θα αφορά:

- θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης (θέματα πολιτισμικής ταυτότητας, αξιολόγησης των προσφύγων μαθητών, αντιμετώπισης ψυχοκοινωνικών και μαθησιακών προβλημάτων, ευαισθητοποίησης στις διάφορες μορφές διακρίσεων και ρατσισμού)
- διδασκαλία της ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας.

Επιμορφώσεις και για γονείς τόσο των ημεδαπών, όσο και των προσφύγων μαθητών.

Όλες οι επιμορφώσεις θα είναι βιωματικού χαρακτήρα με πρακτικές εφαρμογές.

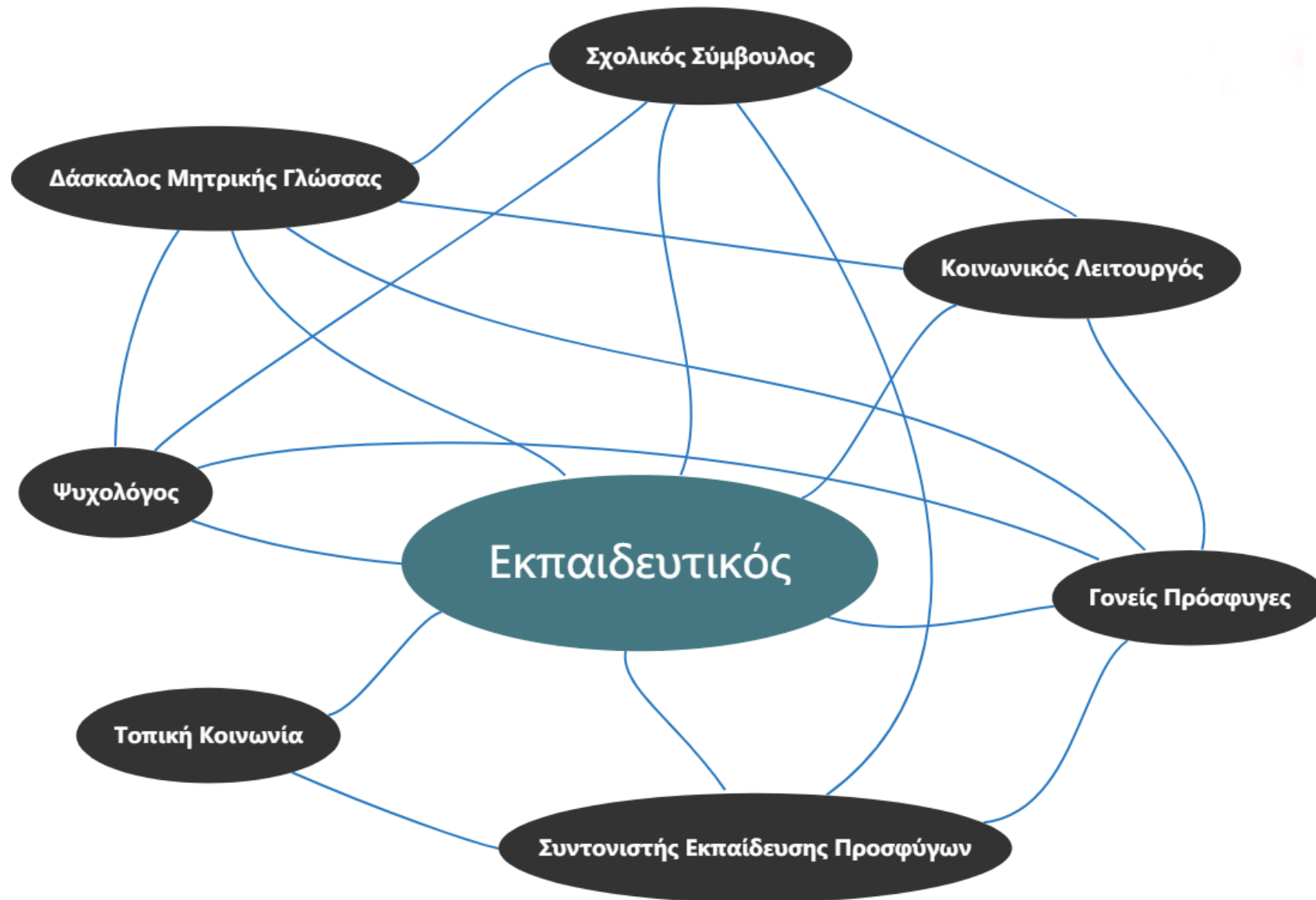

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Υποστήριξη

- Στελέχωση σχολείων με ψυχολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, διερμηνείς και μεταφραστές, με πλήρες ωράριο (ψυχοκοινωνικές ανάγκες των παιδιών).
- Ο δάσκαλος μητρικής γλώσσας του σχολείου, μπορεί να προσφέρει και τις υπηρεσίες του διερμηνέα και του μεταφραστή.
- Δυνατότητα παροχής εξατομικευμένης υποστήριξης, στο πρότυπο της Σουηδίας, ατομικά ή σε μικρά γκρουπ προσφυγόπουλων, με κοινά προβλήματα.
- Οι άλλοι θεραπευτές θα μπορούν να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους σε ευρύτερα σχολικά συγκροτήματα της περιοχής.
- Σε πιο ελεύθερο και διακριτό ρόλο υποστήριξης και συντονισμού, θα έχουν την ευθύνη οι Σχολ. Σύμβουλοι και οι Σ.Ε.Π.
- Υποστήριξη και στις οικογένειες, από τους ψυχολόγους και τους κοινωνικούς λειτουργούς, με την εγγραφή των παιδιών προσφύγων στα σχολεία.

Υποστήριξη Εκπαιδευτικού Έργου – Αλληλεπιδράσεις

Συναντήσεις:

- Καθημερινές (εκπαιδευτική ομάδα).
- Εβδομαδιαίες (εκπαιδευτικοί και ψυχολόγοι).
- Μηνιαίες (διεπιστημονική ομάδα).
- Μηνιαίες (εκπαιδευτικοί και γονείς παιδιών προσφύγων, παρουσία διερμηνέα και κοινωνικού λειτουργού).
- Έκτακτες (κοινωνικός λειτουργός και οικογένεια), σε περιπτώσεις προβληματικής συμπεριφοράς μαθητή, για ριζική λύση.

Η Διεπιστημονική ομάδα

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΙ

Επικοινωνία με τοπική κοινωνία

Πρόταση:

Με ευθύνη των Συντονιστών Εκπαίδευσης Προσφύγων, θα γίνεται ενημέρωση της τοπικής κοινωνίας για τις νέες αφίξεις, τα οφέλη και τους πιθανούς κινδύνους, ώστε η επιφυλακτικότητα να αντικατασταθεί από διάθεση καλωσορίσματος και φιλοξενίας.

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Δυσκολίες - Περιστατικά

Παραδείγματα από περιστατικά που αξίζουν προσοχής:

- Καθηγητής μουσικής άγγιξε τα χέρια μιας νεαρής μουσουλμάνας μαθήτριας, για να τα τοποθετήσει σωστότερα στο πιάνο... (Κολούμπα, 2017).
- Συντονιστής Εκπαίδευσης Προσφύγων σε καταυλισμό στην Αττική, στοιχίζει πρόσφυγες σε μια ουρά για να τους μοιράσει κάποια δώρα...
- Αναπληρώτρια εκπαιδευτικός συζητούσε με τον πατέρα ενός μαθητή της και σε όλη τη διάρκεια της συζήτησης, εκείνος δεν την κοίταξε στα μάτια ούτε μια φορά... (Τρούκη & Δοκοπούλου, 2019).

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Μέθοδοι διδασκαλίας

- Συζητήσεις, ομαδοσυνεργατική μάθηση, μέθοδος πρότζεκτ, εποπτικά μέσα, εργασίες για τη χώρα προέλευσης των μεταναστών μαθητών, παιχνίδια ρόλων, θεατρικά παιχνίδια, διαθεματική διδασκαλία, βιωματικές μέθοδοι, μελέτες περίπτωσης, κ.α.
- Αξιοποίηση Νέων Τεχνολογιών. Πρόσβαση σε ειδικό εκπαιδευτικό υλικό. Στα δικαιώματά τους. Μαθήματα από απόσταση. Επικοινωνία με συγγενείς και φίλους σε άλλες χώρες. Κατάσταση στις πατρίδες τους. Εκμάθηση μητρικής γλώσσας και άλλων γνωστικών αντικειμένων.
- Εκπαίδευση γηγενών μαθητών σε: διαπολιτισμική επικοινωνία, στοιχεία του πολιτισμού των χωρών καταγωγής. Έρχονται κοντά οι μαθητές, απομακρύνονται φαινόμενα ρατσισμού και αποκλεισμοί.
- Διαφοροποιημένη Διδασκαλία. Παιδαγωγική αντιμετώπιση της διαφορετικότητας. Διασφαλίζεται το δικαίωμα στη μάθηση σε όλους. Βασίζεται στο σεβασμό, την ασφάλεια, την προσωπική ανάπτυξη. Ο εκπαιδευτικός θα ξεφεύγει από τα αναλυτικά προγράμματα, θα φτιάχνει το δικό του, με στόχο οι μαθητές να οικοδομήσουν τη γνώση τους, αξιοποιώντας τις εμπειρίες τους.

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Δραστηριότητες

Πρόταση:

- **Αθλητικές.** Ενισχύουν τους κοινωνικούς δεσμούς, την ομαδικότητα και τη συνεργασία. Εντός σχολείου ή ως εξωσχολική δραστηριότητα. Παράδειγμα το πρόγραμμα «FIT FOR ALL» του Δήμου Ηρακλείου.
- **Καλλιτεχνικές.** Μουσική, χορός, θέατρο, παραμύθια, ποιήματα, κινηματογράφος, εικαστικές τέχνες. Καταπολεμούν τραύματα και φόβους, ενισχύουν τη φαντασία, την έκφραση συναισθημάτων, τη δημιουργικότητα και την ψυχοκοινωνική διαμόρφωση των παιδιών. Παράδειγμα το πρόγραμμα «Κι αν ήσουν εσύ;» από το Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση, με Ύπατη Αρμοστεία.

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ - ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Δραστηριότητες

Πρόταση:

- **Μουσικοθεραπεία.** Τεχνικές όπως, τραγούδι, παίξιμο κάποιου οργάνου, σύνθεση και άλλα, βοηθούν στην αντιμετώπιση του μεταπολεμικού τραύματος. Εφαρμογή σε Καναδά και Αυστραλία. Παράδειγμα το πρόγραμμα ψυχικής υγείας «HEAL», από το σχολείο για πρόσφυγες «Milpera», στην πόλη Brisbane της Αυστραλίας.
- **Θεματικά Εργαστήρια.** Μαγειρική, Χορός, Φωτογραφία, Υγιεινή του σώματος, Υγιεινή του στόματος και των δοντιών, Σεξουαλική αγωγή, Ανακύκλωση, Ενάντια στα στερεότυπα των φύλων, Ενάντια στον εκφοβισμό και τη βία, Πρόληψη χρήσης ουσιών, κ.α.

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Επιστημονική Επιτροπή για τη Στήριξη των Παιδιών των Προσφύγων. (2017). *Το έργο της Εκπαίδευσης των Προσφύγων*. Ανακτήθηκε 19 Φεβρουαρίου, 2020, από https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2017/16_06_17_Epistimoniki_Epitr_opi_Prosfygon_YPPETH_Apotimisi_Protaseis_2016_2017_Final.pdf

Παγκόσμια Έκθεση Παρακολούθησης της Εκπαίδευσης. (2019). *Μετανάστευση, Εκτοπισμός και Εκπαίδευση: Χτίζοντας Γέφυρες, όχι Τείχη*. Ανακτήθηκε 19 Φεβρουαρίου, 2020, από <http://bit.ly/2019gemreport>.

Denkelaar, M. (2018). *Refugee Education in Sweden*. SIRIUS - Policy Network on Migrant Education.

Eurydice. (2004). *Integrating immigrant children into schools in Europe. Country reports, Sweden, national description 2003-2004*, Brussels, European Commission, Directorate General for Education and Culture, available at: <http://bookshop.europa.eu/en/integrating-immigrant-children-into-schools-in-europe-pbEC3112800/>

